

Проблема розвитку обдарованості майбутнього вчителя як фактор само актуалізації його особистості //Молодь в умовах нової соціальної перспективи //Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. – Житомир, 2004. – С.120-122. (0,3 арк.)

Житомирський державний педуніверситет
Антонова Олена Євгеніївна

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ФАКТОР САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ЙОГО ОСОБИСТОСТІ

Сучасне життя світової цивілізації характеризується швидкими темпами розвитку. Прогрес практично всіх галузей людської діяльності залежить від людей, які нестандартно сприймають навколишній світ, надзвичайно діяльні, енергійні, працездатні, і можуть досягати в обраній ними сфері діяльності високих результатів. Отже на передній план у державній політиці виходить проблема обдарованості, творчості, інтелекту, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів. У різних державах означену проблему розв'язують по-різному. Однак досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання у напрямку створення умов для обдарованої особистості вільно проявляти свої здібності, розвиватися відповідно до своїх нахилів.

Для України створення системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на шляху розбудови незалежної держави. Нині і сама доля України залежить від того, як ефективно будуть використані інтелектуальні, творчі можливості її народу, кожного громадянина. Ось чому великого значення набуває науково-педагогічне розв'язання проблеми виявлення та розвитку творчих здібностей підростаючого покоління, дослідження теоретичних основ ефективної державної системи підтримки талановитої молоді.

Проблема обдарованості знаходиться у центрі уваги психологів та педагогів вже достатньо тривалий час. Перші кроки у розв'язанні даного питання було зроблено ще у другий половині XIX століття, коли побачила світ книга Ф.Гальтона „Спадковість таланту. Її закони і наслідки” (1869). Проте особливої уваги дослідників як психолого-педагогічна та соціальна проблема обдарованість набула тільки в останні десятиріччя XX століття.

Аналіз педагогічної і філософської літератури, зокрема, розробок Бурменської Г.В., Гілфорда Дж., Гільбуха Ю.З., Гнатко М.М., Гончаренка

С.У., Кульчицької О.І., Лейтеса М.С., Матюшкіна О.М., Моляко В.О., Петровського А.В., Рубінштейн С.Л., Слуцького В.М., Теплова Б.М. та інших (всього 25 джерел) дозволив нам визначити основні суттєві ознаки поняття „обдарованість”. За допомогою методу контент-аналізу було виділено 13 структурних компонентів обраної категорії. Одержані результати наведені у таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основні ознаки поняття „обдарованість”

№/п	Ознака	Кількість авторів у %
1.	Наявність видатних здібностей (загальні здібності), розвиток яких перевищує середній рівень	46
2.	Високий рівень розвитку інтелекту	42
3.	Можливість досягти видатних успіхів у тому чи іншому виді діяльності	42
4.	Наявність творчих здібностей (креативності)	33
5.	Наполегливість (мотивація, спрямована на завдання)	33
6.	Наявність здібностей до виконання певного виду діяльності (спеціальні здібності)	25
7.	Позитивні емоції до виконуваного виду діяльності	17
8.	Внутрішні властивості особистості, що базуються на генетичних умовах	12,5
9.	Сприятливе навколишнє середовище	8
10.	Рівень самоповаги, „Я” - концепція	8
11.	Фактор везіння	4
12.	Знання (ерудиція)	4
13.	Рівень досягнень	4

Отже, як бачимо єдиного, універсального визначення поняття „обдарованість” не існує. Причина цього можливо полягає у багатогранності самого феномена - обдарованість. Проте, здійснений категорійний аналіз поняття дає підстави виділити провідні його ознаки, що характеризують його сутність, а саме:

а) наявність видатних загальних здібностей, розвиток яких перевищує середній рівень, що зумовлює широту можливостей у виконанні діяльності;

б) високий рівень розвитку інтелекту;

с) якісно особливе поєднання здібностей, від яких залежить можливість досягнення успіху у тому чи іншому виді діяльності;

д) наявність творчих здібностей (креативності), що зумовлює здатність особистості до творчого пошуку, до генерування нових, оригінальних ідей, знаходження нетрадиційних способів розв’язування проблемних ситуацій і задач;

е) розвиток наполегливості, мотивації, спрямованої на розв’язування певних завдань;

ф) наявність внутрішніх та зовнішніх передумов для визначних досягнень у діяльності;

г) позитивний емоційний фон виконання діяльності, що надає їй розвивального характеру.

Отже, у сучасній науковій літературі обдарованість визначається як “індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності”. Серед сучасних концепцій обдарованості найбільш визнаною є модель, яка складається з трьох компонентів: розвитку загальних та спеціальних *здібностей* вище за середній рівень, *креативності* особистості; *мотивації* (спрямованості, наполегливості) особистості до певного виду діяльності.

У провідних західних країнах проблема обдарованості розробляється з середини ХХ століття, коли ще на рубежі 50-60-х років були створені школи для талановитих дітей та молоді. У США 1972 року розроблено Програму з розвитку обдарованості, а з 1975 року тут існує Міжнародна асоціація щодо обдарованих дітей; у Великобританії створено Центр досліджень обдарованих дітей та молоді, діє асоціація “Обдарованим дітям”; у Німеччині впроваджено особливу службу консультацій з питань соціального навчання найздібніших учнів; у Франції з середини 80-х років у деяких навчальних закладах з’явилися класи для обдарованих учнів. У квітні 1989 року у Москві при Інституті психології АПН Росії відкрито Центр творчої обдарованості, на базі якого стали з’являтися школи для обдарованих дітей. Тобто педагоги, психологи, соціологи і чиновники цих країн одностайні у своїй думці про необхідність своєчасного виявлення талановитої молоді і розвитку її здібностей.

На початку 90-х років і в Україні визначилася наукова школа, яка займається проблемами обдарованості (Моляко В.О., Кульчицька О.І.). Ще у 1991 році ними розроблено і затверджено колегією Президії АН України, міністерств народної освіти, вищої освіти, із справ молоді та спорту, охорони здоров’я та ін. велику та одночасно достатньо реалістичну програму “Творча обдарованість”. На сьогодні прийнято цілий ряд законодавчих документів щодо проблеми обдарованості. Вже майже шість років видається журнал „Обдарована дитина”, який читають і з яким співробітничать науковці й педагоги з Росії, Білорусії, Канади, інших країн світу.

Проте дана проблема по суті тільки почала розроблятися. Особливо недостатньо розроблено питання підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми. В основних документах про школу проголошується відхід від усередненості навчання та виховання, що веде до нівелювання особистості, реально ж у загальноосвітніх і вищих закладах освіти продовжує домінувати усереднений підхід (орієнтація вчителя на так званого „середнього” учня), ігнорування самої проблеми обдарованого учня і навіть авторитарний підхід у навчанні та вихованні.

Крім того, якщо вчителі і визнають необхідність спеціально організованої роботи з обдарованими дітьми, частіше їх увага зосереджується на академічній обдарованості учнів (переможці предметних олімпіад, учасники МАН тощо). Робота ж з розвитку інших видів обдарованості відбувається епізодично.

На нашу думку, вчителі просто не готові до роботи з обдарованими дітьми. При цьому ми підтримуємо позицію значної кількості психологів і педагогів, що обдарованою є кожна дитина, але кожна обдарована по-своєму. Більшість же вчителів не готові враховувати у своїй діяльності обдарування

кожної дитини. Як результат неспроможності вчителів роздивитися в дитині певні обдарування і допомогти реалізувати їх у практичній діяльності, особистість часто не може правильно обрати життєвий шлях, що врешті решт негативно позначається на науковому та інтелектуальному потенціалі держави в цілому, на рівні її економічного та соціального розвитку. Адже обдарований учень починається з обдарованого вчителя (інтелект загострюється інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю).

У Житомирському педуніверситеті на сьогодні створено необхідні психолого-педагогічні передумови для дослідження проблеми цілеспрямованого розвитку обдарованості майбутнього вчителя. Зокрема, розпочато роботу науково-методичного центру роботи з обдарованою студентською молоддю, який здійснює роботу на таких напрямках: вивчення мотивації навчальної діяльності студентів, їх цільових установок та ціннісних орієнтацій; визначення рівня розвитку професійно-педагогічних здібностей та якостей майбутнього вчителя; організація науково-дослідницької роботи студентів; підготовка майбутніх учителів до професійно-педагогічної творчості; підготовка студентів до участі у Всеукраїнських олімпіадах; розвиток художньо-естетичної творчості студентів; розвиток фізичних здібностей та збереження здоров'я майбутнього вчителя; довузівська підготовка педагогічно обдарованих школярів.

Реалізуючи свій потенціал у процесі навчання, майбутні вчителі навчаються виявляти і розвивати обдарування учнів. Основними ж умовами ефективності роботи з обдарованими студентами вважаємо високий рівень професійної компетентності викладачів, рівень їх інтелектуальної підготовки; рівень розвитку їх особистісних якостей; відповідну систему стимулювання студентів та викладачів; створення умов для появи і розвитку в них інтересу до роботи з обдарованими учнями; розробку педагогічного інструментарію для підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями.